

ONLAYN CHAT VA IJTIMOIIY MULOQOTLARDA UCHRAYDIGAN TANQIDIY VA SALBIY NUTQ SHAKLLARINING LINGVOPRAGMATIK TAHLILI

¹ *Sultonova M.T., ² Saliyev M.M.*

¹ *Muxammad al-Xorazmiy nomidagi TATU universiteti assistenti*

² *Muxammad al-Xorazmiy nomidagi TATU universiteti kotta o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada onlayn chatlar va ijtimoiy tarmoqlarda shakllanayotgan tanqidiy hamda salbiy nutq birliklari lingvopragmatik va ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Raqamli muloqot muhitida negativ nutqning yuzaga kelish omillari, ularning kommunikativ vazifasi, til birliklari orqali ifodalanish usullari hamda muloqot madaniyatiga ta'siri ochib beriladi. Tadqiqot natijalari zamonaviy tilshunoslikda raqamli diskursni o'rganish, shuningdek, nutq madaniyatini shakllantirishda ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: raqamli diskurs, onlayn chat, tanqidiy nutq, salbiy baholash, lingvopragmatika, kommunikativ madaniyat.

Аннотация: В данной статье с лингвопрагматической и социально-психологической точек зрения анализируются критические и негативные речевые единицы, формирующиеся в онлайн-чатах и социальных сетях. Рассматриваются факторы возникновения негативной речи в условиях цифровой коммуникации, её коммуникативные функции, способы выражения через языковые средства, а также влияние на культуру общения. Результаты исследования имеют научно-практическое значение для изучения цифрового дискурса в современной лингвистике и формирования культуры речи.

Ключевые слова: цифровой дискурс, онлайн-чат, критическая речь, негативная оценка, лингвопрагматика, коммуникативная культура.

Abstract: This article analyzes critical and negative speech units emerging in online chats and social networks from linguopragmatic and socio-psychological perspectives. It examines the factors contributing to the emergence of negative speech in digital communication environments, their communicative functions, the ways they are expressed through linguistic units, and their impact on communication culture. The research findings have scientific and practical significance for the study of digital discourse in modern linguistics as well as for the development of speech culture.

Keywords: digital discourse, online chat, critical speech, negative evaluation, linguopragmatics, communicative culture.

Kirish

XXI asr axborotlashgan jamiyatida insonlararo muloqot shakllari tubdan o'zgardi. An'anaviy yuzma-yuz muloqot bilan bir qatorda onlayn chatlar, ijtimoiy tarmoqlar va virtual platformalar kommunikatsiyaning asosiy vositasiga aylandi. Ushbu jarayon tilning yangi funksional ko'rinishlarini yuzaga keltirdi hamda raqamli diskurs tushunchasining shakllanishiga sabab bo'ldi.

Shu bilan birga, onlayn muloqot muhitida tanqidiy va salbiy nutq shakllarining keng tarqalishi jiddiy muammolardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Bunday nutq birliklari muloqot madaniyatining pasayishiga, ijtimoiy ziddiyatlarning kuchayishiga hamda shaxslararo munosabatlarning buzilishiga olib kelmoqda. Shu bois onlayn muloqotdagi salbiy nutqni lingvistik va pragmatik jihatdan o'rganish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi - onlayn chat va ijtimoiy muloqotlarda uchraydigan tanqidiy va salbiy nutq shakllarining lingvopragmatik xususiyatlarini tahlil qilish hamda ularning ijtimoiy-psixologik ta'sirini yoritishdan iborat.

Raqamli diskurs - bu elektron vositalar orqali amalga oshiriladigan muloqot jarayonida yuzaga keladigan nutqiy faoliyat majmui hisoblanadi. U o'ziga xos til birliklari, qisqartmalar, grafik belgilar va emotiv vositalar bilan ajralib turadi. Onlayn chatlar raqamli diskursning eng faol shakllaridan biri bo'lib, unda tezkorlik, qisqalik va ekspressivlik ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Onlayn muloqotda nutqning spontanligi va tahrirsizligi kuchli bo'lgani sababli tanqidiy va salbiy fikrlar tez va to'g'ridan-to'g'ri ifodalanadi. Bu holat lingvistik me'yorlarning buzilishi, baholovchi leksikaning ko'payishi va agressiv nutq aktlarining yuzaga kelishiga sabab bo'ladi.

Tanqidiy nutq - bu suhbatdoshning fikri, harakati yoki pozitsiyasini baholashga qaratilgan nutqiy faoliyat bo'lib, u konstruktiv yoki destruktiv xarakterga ega bo'lishi mumkin. Salbiy nutq esa, asosan, kamsitish, mensimaslik, haqorat va keskin baholash unsurlarini o'z ichiga oladi.

Onlayn muloqotda tanqidiy nutq ko'pincha salbiy tus olib, destruktiv kommunikatsiya shakliga aylanadi. Bunday holatda tanqid shaxsiy fazilatlarni nishonga oladi va muloqotning samaradorligini pasaytiradi. Lingvopragmatik nuqtai nazardan bu nutq aktlari adresatga salbiy ta'sir ko'rsatish maqsadida qo'llaniladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, onlayn chatlarda tanqidiy va salbiy nutq quyidagi asosiy shakllarda namoyon bo'ladi:

- baholovchi va keskin sifatlar orqali ifodalangan tanqid;
- kinoya va istehzo asosidagi salbiy fikrlar;
- buyruq ohangidagi mensimaslik;
- grafika va emotikonlar orqali kuchaytirilgan negativ mazmun.

Bu shakllar muloqotda agressiv fonni kuchaytirib, ijtimoiy nizolarning yuzaga kelishiga zamin yaratadi.

Onlayn muloqotda salbiy nutqning paydo bo'lishiga bir qator omillar ta'sir etadi. Jumladan:

1. Anonimlik - shaxsiy javobgarlik hissining susayishi.
2. Noverbal vositalarning yetishmasligi - noto'g'ri talqinlar ehtimolining ortishi.
3. Psixologik zo'riqish - real hayotdagi muammolarning virtual muloqotga ko'chishi.
4. Kommunikativ kompetensiyaning pastligi - konstruktiv tanqid ko'nikmalarining yetishmasligi.

Salbiy nutq shakllari onlayn muloqot ishtirokchilarida stress, agressiya va begonalashuv holatlarini kuchaytiradi. Bunday kommunikatsiya muhiti ijtimoiy ishonchning pasayishiga hamda muloqotdan qochish holatlarining ko'payishiga olib keladi. Uzoq muddatli ta'sir nuqtai nazaridan esa shaxsning psixologik barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Raqamli muloqotda nutq madaniyatini shakllantirish masalalari

Onlayn muloqot madaniyatini yuksaltirish uchun quyidagi jihatlarga e'tibor qaratish lozim:

- konstruktiv tanqidni targ'ib qilish;
- raqamli etika me'yorlarini ishlab chiqish;
- ta'lim jarayonida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish;
- ijtimoiy platformalarda moderatsiya mexanizmlarini kuchaytirish.

Xulosa

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, onlayn chat va ijtimoiy muloqotlarda uchraydigan tanqidiy va salbiy nutq shakllari zamonaviy raqamli diskursning muhim muammolaridan biridir. Ularning yuzaga kelishi lingvistik, psixologik va ijtimoiy omillar bilan bog'liq bo'lib, muloqot madaniyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Mazkur masalani ilmiy asosda o'rganish va amaliy choralar ishlab chiqish raqamli jamiyatda sog'lom kommunikatsiyani ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Crystal, D. *Language and the Internet*. Cambridge University Press, 2001.
2. Brown, P., Levinson, S. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press, 1987.
3. Goffman, E. *Interaction Ritual*. New York: Anchor Books, 1967.
4. Karimov, A. *Raqamli diskurs va zamonaviy kommunikatsiya muammolari*. – Toshkent: Fan, 2019.
5. Yusupova, M. *Nutq madaniyati va internet muloqoti*. – Toshkent, 2021.

